

23.04.2018 №414, зі зміними, внесеними згідно з Nakaz MON Ukrainy 21.06.2019 №873,
16.10.2020 №1281, 27.11.2024 №1671. Retrieved from:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 9.05.2025 р.

УДК: 376-053.4-056.264:615.825

Анастасія Іскрижицька,

асистент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

E-mail: anastasiaskrizicka@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-2999-8838>

ResearcherID MEK-9679-2025

Anastasiia Iskryshytska,

assistant professor department of psychology,

speech therapy and inclusive education

Людмила Котлова,

кандидат психологічних наук, доцент,

завідувачка кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

<https://orcid.org/0000-0003-2994-6724>

ResearcherID ITV-1507-2023

Scopus ID 57217829185

Liudmyla Kotlova,

candidate of psychological sciences, associate professor,

head of the department of psychology,

speech therapy and inclusive education

Інна Бондар,

асистент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

E-mail: Bondar-I@zu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0000-6983-559X>

ResearcherID JPQ-1897-2023

Inna Bondar,

assistant professor department of psychology,

speech therapy and inclusive education

Житомирський державний університет імені Івана Франка

вул. Велика Бердичівська 40, м. Житомир

10008, Україна

Zhytomyr Ivan Franko State University

St. Velyka Berdychivska, Zhytomyr

10008, Ukraine

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

DEVELOPMENT OF TEACHERS' PSYCHOLOGICAL AND PROFESSIONAL READINESS FOR TEACHING CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Анотація. У статті аналізуються особливості розвитку психологічної та професійної готовності вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Мета статті – проаналізувати зміст та методика формування психологічної та професійної готовності вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Методи дослідження: вивчення та аналіз педагогічної, психологічної, наукової та дослідницької літератури за темою; узагальнення педагогічного досвіду; аналіз законодавчих та нормативних документів, що стосуються інклюзивної освіти та освіти загалом; анкетування, педагогічний експеримент. Дослідження показало, що актуальність цього питання є надзвичайно високою з огляду на сучасні освітні реформи, які прагнуть забезпечити рівні можливості для отримання якісної освіти всіма учнями, включно з тими, хто має особливі освітні потреби. Напередодні проведено констатуючий етап експерименту, за допомогою якого було визначено за якими компонентами необхідно вдосконалювати психологічну та професійну підготовку педагогів, щоб забезпечити високу якість інклюзивного навчання. Тому формуючий етап експерименту складався з двох основних завдань: розробка методики формування знань, умінь, навичок психологічної та професійної готовності вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами та апробації методики з метою закріплення та покращення психологічної та професійної готовності вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Загальні результати дослідження показали, що в обох групах переважає високий рівень: Бориспільський ІРЦ (83%), Білейківський ліцей (94%). Результати за «Шкалою емоційного відгуку» підтвердили покращення емоційної стійкості та готовності педагогів працювати в інклюзивному середовищі. Висновки. Ефективне впровадження інклюзивної освіти потребує не тільки модернізації інфраструктури та навчальних програм, а й належної психологічної та професійної підготовки педагогів. Тому важливо запроваджувати різні методики для покращення професійної та психологічної готовності вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: особливі освітні потреби, інклюзивно-ресурсний центр, діти, вчитель, психологічна готовність, професійна готовність.

Abstract. The article analyzes the features of the development of psychological and professional readiness of teachers to teach children with special educational needs. The purpose of the article is to analyze the content and methodology of forming psychological and professional readiness of teachers to teach children with special educational needs. Research methods: study and analysis of pedagogical, psychological, scientific and research literature on the topic; generalization of pedagogical experience; analysis of legislative and regulatory documents relating to inclusive education and education in general; questionnaire, pedagogical experiment. The study showed that the relevance of this issue is extremely high in view of modern educational reforms that seek to ensure equal opportunities for all students to receive quality education, including those with special educational needs. The previous day, a ascertaining stage of the experiment was conducted, which determined which components it is necessary to improve the psychological and professional training of teachers in order to ensure high quality inclusive education. Therefore, the formative stage of the experiment consisted of two main tasks: developing a methodology for forming knowledge, skills, and abilities of psychological and professional readiness of teachers for teaching children with special educational needs and testing the methodology in order to consolidate and improve the psychological and professional readiness of teachers for teaching children with special educational needs. The overall results of the study showed that a high level prevails in both groups: Boryspil IRC (83%), Bilekiv Lyceum (94%). The results of the “Emotional Response Scale” confirmed the improvement of emotional stability and readiness of teachers to work in an inclusive environment. Conclusions. Effective implementation of inclusive education requires not only modernization of infrastructure and curricula, but also proper psychological and professional training of teachers. Therefore, it is important to introduce various methodologies to improve the professional and psychological readiness of teachers for teaching children with special educational needs.

Key words: special educational needs, inclusive resource center, children, teacher, psychological readiness, professional readiness.

Актуальність дослідження. Опіраючись на нагальну потребу розв’язання проблем в українській освіті, спричинених впровадженням інклюзії, це дослідження є надзвичайно актуальним. За останні роки інтеграція дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у загальноосвітнє середовище стала пріоритетом. Однак, успіх цього процесу прямо залежить від психологічної та професійної готовності педагогів. Особливої гостроти це питання набуває в умовах воєнного стану в Україні. Війна створює додаткові стресові фактори, збільшує кількість дітей з ООП, які стають ще більш вразливими, та потребує

адаптації освітнього процесу до нових реалій. Тому сьогодні надзвичайно важливо не лише розробляти нові методи та технології навчання для дітей з ООП, а й готувати педагогів, які зможуть створити підтримуюче, безпечне навчальне середовище та забезпечити якісну освіту. Наразі існують значні проблеми з підготовкою педагогів до роботи в інклюзивному середовищі, серед яких:

- недостатня методична підтримка вчителів;
- брак необхідних знань та навичок для організації інклюзивного навчання;
- недостатній рівень професійної компетентності у взаємодії з дітьми з ООП;
- обмеженість ресурсів для створення адаптованого освітнього простору.

Отже, це дослідження є актуальним саме тепер, оскільки своєчасне розв'язання окреслених проблем є критично необхідним для забезпечення ефективної інклюзивної освіти в Україні, що набуває особливої значущості в умовах сьогодення.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У наукових працях проблема психологічної та професійної готовності вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами розглядається в різних аспектах. Зокрема, М. Буйняк (2019), С. Дмитрієва & К. Іваненко (2024), А. Колупаєва & О. Таранченко (2016), Л. Котлова (2024), Л. Миськів (2020), Г. Хворова (2023) вивчають загальнотеоретичні засади впровадження інклюзивної освіти в Україні як нової освітньої моделі для дітей з ООП.

Термін «інклюзія» означає інкорпорацію або приєднання. Він запозичений з англійської, але точного перекладу не має. Односкладові англійські слова перекладаються як «include» – включати; в тому числі including – включаючи; inclusive – включно, містить. За словами В. Гладуша та Г. Тимошко, термін «інклюзія» охоплює процес активної участі всіх членів суспільства, незалежно від їхніх індивідуальних відмінностей, таких як фізичні, розумові, культурні, мовні, національні та інші особливості (Тимошко & Гладуш, 2023). Згідно із Законом України «Про освіту», інклюзивна освіта визначається як гарантована державою система освітніх послуг, що базується на принципах недискримінації, поваги до різноманітності, дієвого залучення та включення всіх учасників до освітнього процесу. На думку І. Малишевської, інклюзивна освіта є не лише

педагогічним нововведенням, викликаним сучасними потребами, а й значущим кроком у виконанні міжнародних зобов'язань після ратифікації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Вона є початком шляху до створення доступного середовища та можливостей працевлаштування для людей з інвалідністю, а також сприяє вихованню толерантного, чуйного та гармонійного суспільства. Інклюзивна освіта є складовою довготривалої роботи з подолання практик виключення та побудови гуманного суспільства (Малишевська, 2016).

С. Дмитрієва та К. Іваненко зазначають, що освітня реформа в Україні, спрямована на європейські норми та забезпечення психолого-педагогічної підтримки учнів з особливими потребами, зумовлює потребу у кваліфікованих фахівцях. Ці спеціалісти повинні бути готові до співпраці з такими дітьми, вміти пристосовуватися до інклюзивного навчання та сприяти їхньому успішному розвитку (Дмитрієва & Іваненко, 2024). Тому психологічна та професійна готовність вчителів є важливим аспектом для якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розуміння специфіки цих потреб, володіння актуальними навчальними підходами та емоційна зрілість педагогів дають змогу створити оптимальні умови для розвитку кожної дитини. Це передбачає не тільки гнучкість у навчальних планах і методах, а й навички ефективного спілкування, толерантність і підтримку. Отже, фахова майстерність і психологічна готовність вчителя є фундаментом для успішної інтеграції учнів з особливими потребами в освітній простір.

Мета статті – висвітлити особливості розвитку психологічної та професійної готовності вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Для реалізації поставленої мети, нами було використано такі **методи дослідження** як аналіз і узагальнення педагогічного досвіду, емпіричні методи, до яких входять анкетування та педагогічний експеримент.

Результати дослідження. Американські освітні стандарти, такі як INTASC, акцентують на значенні психологічної компетентності, охоплюючи культурну чутливість, емоційний інтелект і вміння працювати з різними учнями, зокрема з дітьми з особливими освітніми потребами. В українських стандартах,

в Концепції НУШ ці аспекти також згадуються, проте основна увага приділяється загальнопедагогічним знанням та вмінням. Це вказує на потребу поглибленої інтеграції психологічної складової в підготовку українських педагогів для успішної роботи в інклюзивному навчанні. Психологічна готовність вчителя є ключовою не тільки для ефективної взаємодії з учнями, які мають особливі освітні потреби, а й для формування інклюзивного простору, де кожен учасник освітнього процесу відчуває себе рівноправним і прийнятим. Для цього педагогу необхідні гнучкість, терпіння та вміння враховувати індивідуальність кожної дитини, що, своєю чергою, поліпшує соціально-психологічну атмосферу в класі. Саме таке середовище сприяє взаємоповазі, підтримці та злагоді між учнями, незалежно від їхніх можливостей.

Професійну готовність визначають як стійку систему, що показує здатність особи виконувати функції вчителя та вихователя. Це сукупність взаємопов'язаних особистісних якостей, знань і досвіду, які формуються у педагога. Професійна готовність охоплює розуміння значущості педагогічної праці для суспільства, високу соціальну відповідальність, бажання творчо й самостійно розв'язувати професійні завдання, а також уміння результативно застосовувати свої знання на практиці. Професійна готовність вчителя полягає в здатності якісно виконувати свої функції, беручи до уваги потреби учнів з особливими освітніми потребами. Це охоплює вміння використовувати різні методи та технології навчання для адаптації матеріалу й підходів до кожної дитини. Також професійна готовність передбачає постійне самовдосконалення, прагнення до поглиблення знань і навичок, уміння співпрацювати з іншими фахівцями (психологами, логопедами). Важливим є і вміння рефлексувати, тобто аналізувати свою діяльність та шукати шляхи для оптимізації навчального процесу.

Метою нашого дослідження було формування знань, умінь, навичок психологічної та професійної готовності вчителів до навчання дітей з ООП. Експериментальне дослідження проводилось на базі комунальної установи «Бориспільський інклюзивно-ресурсний центр» (12 педагогів) та Білейківського ліцею Козелецької селищної ради (18 педагогів).

Методику формування психологічної та професійної готовності вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами структуровано на декілька етапів. Розглянемо детальніше.

1. Регулярний розвиток професійних навичок шляхом відвідування семінарів, тренінгів, конференцій і майстер-класів, присвячених інклюзивній освіті.

Мета – підвищити компетентність педагогів у сфері інклюзивної освіти через розширення знань про методи оцінки розвитку дітей з ООП, поглиблення розуміння корекційно-розвивальних методик та їх адаптації, вдосконалення вмінь розробляти індивідуальні плани навчання для дітей з ООП, і, як результат, сформуванню позитивне сприйняття учнів з ООП.

Для успішної роботи вчителя з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії важливе постійне професійне зростання. На формувальному етапі дослідження, що проходило на базі Бориспільського ІРЦ та Білейківського ліцею, було впроваджено такі конкретні кроки та методи для досягнення цієї мети:

– активна участь у семінарах та тренінгах (залучення педагогів до широкого спектру семінарів і тренінгових програм, спеціально розроблених для розвитку їхніх навичок у роботі з учнями з ООП. Ці заходи надають можливість ознайомитися з актуальними підходами, сучасними методиками та ефективними стратегіями інклюзивного навчання);

– залучення до конференцій з інклюзивної освіти (участь у конференціях, присвячених інклюзивній освіті, де вчителі мали змогу слухати виступи провідних експертів у цій галузі, обмінюватися власним досвідом з колегами та отримувати новітні ідеї для оптимізації своєї педагогічної діяльності);

– використання онлайн-курсів та вебінарів (застосування різноманітних онлайн-ресурсів для навчання, включаючи вебінари та спеціалізовані курси з інклюзивної освіти. Це забезпечило педагогам гнучку можливість навчатися у зручній для них час, поглиблюючи свої знання та розвиваючи необхідні компетенції в інтерактивному форматі);

– самостійне опрацювання фахової літератури (заохочення вчителів до

самостійного читання спеціалізованої літератури та наукових публікацій, які висвітлюють питання інклюзивної освіти. Такий підхід дав змогу їм бути в курсі останніх тенденцій, результатів досліджень та інноваційних розробок у цій важливій сфері);

– ознайомчі візити до інших навчальних закладів (організація відвідувань інших освітніх установ, які вже мають успішний досвід впровадження інклюзивної освіти. Така практика надала можливість наочно ознайомитися з ефективними методиками в дії та отримати нові, цінні перспективи для власної роботи).

На нашу думку, представлені методи не обмежуються оновленням знань учителів, а й сприяють розвитку їхньої позитивної установки щодо інклюзивного навчання, що є необхідною умовою для їхнього постійного самовдосконалення та підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

2. Використання та опанування передових педагогічних підходів і технологій у професійній діяльності.

Мета – набуття знань про сучасні педагогічні підходи та технології з метою ефективної індивідуалізації освітнього процесу та зростання мотивації до навчання у дітей з особливими освітніми потребами.

Ефективне навчання дітей з особливими освітніми потребами передбачає активне застосування актуальних педагогічних технологій та методів, що сприяють їхньому всебічному розвитку. Застосування інноваційних підходів надає можливість адаптувати навчальний процес, роблячи його більш доступним, захоплюючим та результативним для кожної дитини індивідуально. Отже, глибоке вивчення та подальше впровадження новітніх педагогічних підходів і технологій у роботі з дітьми з ООП є важливим завданням, спрямований на формування дієвого інклюзивного освітнього простору. З метою досягнення окресленої мети на засіданні педагогічної ради, що відбулася на базі Бориспільського ІРЦ та Білейківського ліцею, було детально розглянуті такі педагогічні підходи та технології, які є корисними у практичній діяльності:

– інтерактивні дошки (впровадження інтерактивних дошок у навчальний процес дає змогу активно залучати учнів з особливими освітніми потребами до

навчання. Ці технології відкривають простір для організації навчання в ігровій формі та виконання інтерактивних вправ, що значно полегшує процес розуміння та засвоєння навчального матеріалу);

– педагогічні додатки (застосування спеціально розроблених педагогічних додатків є ефективним інструментом для здійснення індивідуалізації навчального процесу. Такі додатки можуть містити адаптовані навчальні завдання та матеріали, розроблені з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб кожного учня);

– адаптовані програми (використання спеціалізованих навчальних програм, які розроблені з урахуванням освітніх потреб дітей з ООП, здатне забезпечити високоефективну індивідуалізацію навчання. Зміст та структура цих програм можуть бути гнучко адаптовані до рівня когнітивних можливостей кожної окремої дитини);

– аудіо- та візуальні засоби (використання різноманітних аудіо- та візуальних засобів навчання надає можливість подавати навчальну інформацію різними способами, що є особливо цінним для дітей з особливими освітніми потребами. Візуалізація навчального контенту та використання аудіозаписів можуть значно полегшити процес сприйняття та розуміння нового матеріалу).

Ми вважаємо, що інтеграція сучасних педагогічних підходів і технологій є ключовою для забезпечення якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами. Застосування інтерактивних дошок, педагогічних додатків, адаптованих навчальних програм та аудіовізуальних засобів сприяє доступності, зацікавленості та результативності навчального процесу, а також індивідуалізації навчання, підвищенню мотивації учнів та формуванню інклюзивного освітнього простору.

3. Розвиток психологічної готовності педагогів до навчання учнів з особливими освітніми потребами.

Мета – сприяння розвитку емоційної стійкості, емпатії та психологічної готовності педагогічних працівників до ефективної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі, а також допомога у подоланні можливих страхів, існуючих стереотипів та запобігання емоційному вигоранню. Для досягнення

зазначеної мети на базі Бориспільського ІРЦ та Білейківського ліцею було реалізовано комплекс заходів:

3.1. Організація психологічних тренінгів. На регулярній основі для педагогів проводились спеціалізовані тренінги. Тематика цих тренінгів передбачала: розвиток здатності до стресостійкості та оволодіння методами ефективної емоційної саморегуляції; робота з подолання психологічних бар'єрів, що можуть виникати у сприйнятті дітей з особливими освітніми потребами; освоєння технік ефективної комунікації з учнями, їхніми батьками, а також з колегами.

3.2. Проведення індивідуальних та групових консультацій з психологом. Психологи Бориспільського ІРЦ та Білейківського ліцею забезпечили проведення регулярних індивідуальних зустрічей, під час яких вчителі мали можливість отримати фахову консультацію щодо власного емоційного стану, способів подолання тривожності, почуття невпевненості або стресових ситуацій, що виникають у процесі роботи з дітьми з ООП. Окрім того, були організовані групові консультації, які сприяли обговоренню актуальних проблемних питань, спільному розбору складних педагогічних випадків та обміну цінними практичними стратегіями.

3.3. Навчання практичним методам емоційної саморегуляції. В рамках підготовчих заходів були організовані спеціалізовані майстер-класи, присвячені опануванню дихальних технік, практик медитації та аутотренінгу. Педагоги навчилися простим у виконанні, але водночас ефективним методам, які допомогли знизити рівень психологічного стресу, підтримати внутрішню емоційну рівновагу та підвищити рівень енергії протягом усього робочого дня.

3.4. Застосування кейс-методу (аналіз конкретних ситуацій). Під час проведення педагогічних засідань передбачався розгляд реальних практичних ситуацій, з якими педагоги стикаються безпосередньо у процесі здійснення інклюзивного навчання. Вчителі разом із психологами та іншими профільними спеціалістами Бориспільського ІРЦ та Білейківського ліцею здійснили детальний аналіз складних кейсів, визначили першопричини виникнення труднощів та спільно розробили найбільш оптимальні стратегії реагування на подібні ситуації.

3.5. Створення ефективно діючих груп підтримки педагогів. На базі Бориспільського ІРЦ та Білейківського ліцею створено ініціативну групу підтримки, в рамках якої вчителі мали можливість вільно обмінюватися власним досвідом, відкрито обговорювати наявні професійні виклики, отримувати необхідну моральну підтримку від колег та спільно знаходити ефективні шляхи розв'язання проблем. Проведено зустрічі у форматі «Живої бібліотеки», де педагоги ділилися власними історіями професійного успіху та набутими знаннями. Отже, завдяки такій системній підтримці вчителі не лише значно зміцнили свою психологічну готовність до роботи, а й змогли більш ефективно здійснювати свою професійну діяльність в інклюзивному середовищі, створюючи максимально комфортні та сприятливі умови для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, для оцінки психологічної та професійної готовності педагогів до навчання дітей з особливими освітніми потребами в рамках формуючого етапу дослідження ми використали авторську анкету. Результати дослідження показали, що у Бориспільському ІРЦ, де брали участь 12 педагогів, більшість (83%) показали високий рівень готовності до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Це свідчить про те, що вчителі значно покращили свої знання та навички завдяки проведеним тренінгам, семінарам та консультаціям, що стали основними елементами методики. Вчителі закріпили раніше здобуті знання та освоїли нові підходи, методи й стратегії роботи з дітьми з ООП. Так, навіть два вчителі (17%) з середнім рівнем готовності вже значно удосконалили свої навички та знання в рамках експерименту, що свідчить про прогрес і їхню активну участь у впровадженні інклюзивних методик.

У Білейківському ліцеї, де анкетування пройшли 18 педагогів, результат є ще більш вражаючим. 94% педагогів продемонстрували високий рівень психологічної та професійної готовності, що підтверджує ефективність методики та її позитивний вплив на педагогічну підготовленість. Педагоги цієї установи закріпили свої знання та навички, активно використовуючи нові методи і технології, що були представлені в рамках формуючого етапу експерименту. Тільки 6% вчителів мають середній рівень готовності, але навіть вони досягли

значних покращень завдяки впровадженню адаптованих навчальних методик і стратегій.

Отже, дані повторного анкетування підтверджують ефективність впровадженої методики формування психологічної та професійної готовності педагогічних працівників до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Участь у різноманітних навчальних заходах, таких як тренінги, семінари, конференції та практичні майстер-класи, сприяла консолідації існуючих знань та розвитку нових професійних навичок, необхідних для ефективного здійснення інклюзивного навчання. Отримані результати свідчать про позитивний вплив розробленої методики на рівень педагогічної та психологічної готовності вчителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Впровадження методики формування психологічної та професійної готовності педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, згідно з результатами анкетування Х. Сайко «Ставлення педагогів до інклюзії», призвело до позитивної динаміки в їхньому ставленні до інклюзії та готовності до роботи в інклюзивному середовищі. Серед покращень виявлено значні зміни у таких аспектах:

1. Ставлення до інклюзивної освіти. В обох установах педагоги стали ще більше підтримувати ідею інклюзії. У Бориспільському ІРЦ 96% виступають за закон про освіту для всіх дітей (приріст 4%), а в Білейківському ліцеї цей показник сягнув 93%, що свідчить про позитивний вплив навчання.

2. Покращилось ставлення до залучення дітей з ООП до загальноосвітніх шкіл. Більшість педагогів позитивно ставляться до цього. Після впровадження методики у Бориспільському ІРЦ позитивне ставлення зросло до 75%, а в Білейківському ліцеї – до 85%. Зменшення негативних відповідей вказує на краще розуміння важливості інклюзії.

3. Педагоги стали більше погоджуватися з можливістю інклюзивного навчання при обмеженій кількості дітей з ООП у класі. У Бориспільському ІРЦ 80%, а в Білейківському ліцеї 85% вважають оптимальною кількістю 1–3 дитини, що відображає розуміння важливості індивідуального підходу.

4. Зросла кількість педагогів, які сприймають роботу з дітьми з ООП як

важливу місію допомоги. У Бориспільському ІРЦ 60% мотивує бажання допомогти, а в Білейківському ліцеї цей показник зріс до 80% (на 8%).

5. Педагоги стали більш відкритими до роботи з дітьми з ООП. Після тренінгів у Бориспільському ІРЦ 85% педагогів виявляють бажання допомогти таким дітям (приріст 10%), а в Білейківському ліцеї цей показник досяг 95%.

6. Змінилися погляди на найкращу форму інтеграції. У Бориспільському ІРЦ більшість (72%) тепер вважають сприятливою інтеграцію в окремі класи, а 15% – у звичайні. У Білейківському ліцеї більшість (70%) віддають перевагу безпосередньому включенню до звичайних класів.

7. Після впровадження методики зменшилася кількість педагогів, які вважають відсутність знань та навичок головною проблемою. У Бориспільському ІРЦ таких стало 58% (зниження на 17%), а в Білейківському ліцеї – 65%, що свідчить про підвищення їхньої компетентності.

Тобто результати анкетування показують, що впроваджена методика істотно покращила професійну готовність педагогів та їхнє ставлення до інклюзії, що, своєю чергою, позитивно впливає на ефективність навчання дітей з особливими освітніми потребами та полегшує інтеграцію інклюзивних практик у закладах освіти.

Аналіз результатів, отриманих за допомогою методики «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна і Н. Епштейна, виявив позитивну динаміку в рівні емоційного відгуку педагогічних працівників після реалізації програми, спрямованої на формування психологічної готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. На контрольному етапі експерименту в педагогів Бориспільського ІРЦ спостерігалось перерозподілення: частка вчителів з високим рівнем емоційного відгуку зменшилася до 83% (порівняно зі 100% на початку), оскільки 17% продемонстрували дуже високий рівень. У Білейківському ліцеї також зафіксовано зростання кількості педагогів з дуже високим рівнем емоційного відгуку до 22% (з 11%), що вказує на збереження стабільності емоційного відгуку у більшості. На нашу думку, зазначені зміни є наслідком ефективності проведених тренінгових занять, індивідуальних консультацій, майстер-класів та інших заходів, спрямованих на зміцнення

емоційної стійкості, емпатії та підвищення психологічної готовності педагогів до роботи в інклюзивному середовищі, що сприяло подоланню психологічних бар'єрів.

Отже, експериментальне дослідження підтвердило ефективність методики формування професійної та психологічної готовності вчителів до навчання дітей з ООП. Завдяки тренінгам та іншим заходам значно зріс рівень їхньої готовності до інклюзії, про що свідчить збільшення кількості педагогів з високим і дуже високим рівнями професійної підготовленості та емоційного відгуку. Педагоги стали менш схильними до стресу, більш емпатійними та стійкими, що позитивно вплинуло на їхню роботу з дітьми з ООП. Програма успішно зміцнила готовність вчителів до роботи в інклюзивному середовищі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на викладене вище зазначимо, що проведене дослідження підтверджує ефективність методики формування готовності педагогів до інклюзії, що проявилось у позитивній динаміці їхнього ставлення, зростанні професійної підготовленості та емоційного відгуку, дозволивши подолати психологічні бар'єри та підвищити впевненість у роботі з дітьми з ООП. Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення впливу цієї готовності на результати дітей, адаптацію методики до різних закладів, розробку індивідуалізованих програм навчання педагогів, дослідження ролі методичної підтримки та вивчення досвіду найбільш підготовлених педагогів для покращення інклюзивної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буйняк, М. (2019). Вплив психологічної готовності вчителя до інклюзивного навчання на соціально-психологічний клімат в інклюзивному класі. Київ : Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та психологія.

2. Дмитрієва, С., & Іваненко, К. (2024). Психологічна мотивація майбутніх вчителів логопедів до професійної діяльності. *Збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науковопрактичної конференції*. Ред. колегія: Л. Котлова, Л. Бутузова, С. Максимець, 119–122. Режим доступу: <https://surl.li/eeqvgj>

3. Колупасєва, А., & Таранченко, О. (2016). Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: ТОВ «АТОПОЛ».

4. Котлова, Л., & Харченко, А. (2023). «Порушення психофізичного» та «порушення психологічного розвитку»: розуміння та використання як інструментів для реалізації можливостей осіб з особливими освітніми потребами. *Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції (м. Житомир, 25 квітня 2023 р.) / Ред. колегія: Л. Котлова, С. Дмитрієва, С. Максимець / М-во освіти і науки України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, соц.-псих. факультет*, 171–174. Режим доступу: <https://surl.lu/hpigoe>

5. Хворова, Г., & Котлова, Л. (2023). Сучасні технології психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями розвитку: навчально-методичний посібник : вид-во ЖДУ імені І.Франка. Режим доступу: <https://surl.li/vmywfg>

6. Тимошко, Г., & Гладуш, В. (2023). Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія Ніжин: Видавець Лисенко М.М.

7. Малишевська, І. (2016). Актуальні аспекти впровадження інклюзивної освіти в Україні. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Вип. 13., 205–211. Режим доступу: <https://surl.li/yrsscб>

8. Демченко, І. (2019). Проблема підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. №3., 172–181. Режим доступу: <https://surli.cc/yzjepс>

9. Журавльова, Л. (2014). Аналіз зарубіжного досвіду з проблеми організації та змісту інклюзивної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 109–112. Режим доступу: <https://surl.li/mbjqbt>

10. Софій, Н. (2015). Інклюзивні ресурсні центри: канадський досвід та українські реалії. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 34–40. Режим доступу: <https://surl.li/imxext>

REFERENCES

1. Buiniak, M. (2019). Vplyv psykholohichnoi hotovnosti vchytelia do inkliuzyvnoho navchannia na sotsialno-psykholohichnyi klimat v inkliuzyvnomu klasi [The influence of a teacher's psychological readiness for inclusive education on the socio-psychological climate in an inclusive classroom]. Kyiv : Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 19 : Korektsiina pedahohika ta psykholohiia [in Ukrainian].

2. Dmytriieva, S., & Ivanenko, K. (2024). Psykholohichna motyvatsiia maibutnikh vchyteliv lohopediv do profesiinoi diialnosti. Zbirnyk naukovykh prats za materialamy II Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii. Red. kolehiia: L. Kotlova, L. Butuzova, S. Maksymets, 119–122. Rezhym dostupu: <https://surl.li/eeqvgj> [in Ukrainian].

3. Kolupaieva, A., & Taranchenko, O. (2016). Inkliuzyvna osvita: vid osnov do praktyku:

monohrafiia. Kyiv: TOV «АТОПОЛ» [in Ukrainian].

4. Kotlova, L., & Kharchenko, A. (2023). «Porushennia psykho-fizychnoho» ta «porushennia psykholohichnoho rozvytku»: rozuminnia ta vykorystannia yak instrumentiv dlia realizatsii mozhlyvosti osib z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy. Zbirnyk naukovykh prats za materialamy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (m. Zhytomyr, 25 kvitnia 2023 r.) / Red. kolehiia: L. Kotlova, S. Dmytriieva, S. Maksymets / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, sots.-psykh. fakultet, 171–174. Rezhym dostupu: <https://surl.lu/hpigoe> [in Ukrainian].

5. Khvorova, H., & Kotlova, L. (2023). Suchasni tekhnolohii psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditei z porushenniamy rozvytku: navchalno-metodychnyi posibnyk : vyd-vo ZhDU imeni I. Franka. Rezhym dostupu: <https://surl.li/vmywfg> [in Ukrainian].

6. Tymoshko, H., & Hladush, V. (2023). Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh inkliuzyvnoho osvithnoho seredovyscha : monohrafiia Nizhyn: Vydavets Lysenko M.M [in Ukrainian].

7. Malyshevska, I. (2016). Aktualni aspekty vprovadzhennia inkliuzyvnoi osvity v Ukraini. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia. Vyp. 13., 205–211. Rezhym dostupu: <https://surl.li/yrsscb> [in Ukrainian].

8. Demchenko, I. (2019). Problema pidhotovky maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv do profesiinoi diialnosti v umovakh inkliuzyvnoi osvity. Visnyk Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny. №3., 172–181. Rezhym dostupu: <https://surli.cc/yzjeps> [in Ukrainian].

9. Zhuravlova, L. (2014). Analiz zarubizhnoho dosvidu z problemy orhanizatsii ta zmistu inkliuzyvnoi osvity. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 19 : Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia, 109–112. Rezhym dostupu: <https://surl.li/mbjqbt> [in Ukrainian].

10. Sofii, N. (2015). Inkliuzyvni resursni tsentry: kanadskiy dosvid ta ukrainski realii. Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia, 34–40. Rezhym dostupu: <https://surl.li/imxext> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 17.09.2025 р.

УДК 376.1:616.89-008.485-053.4:159.922.7

Оксана Кас'яненко,

кандидат педагогічних наук,